

TÜRK YURDU

Türk Ocağı Merkez Hey'eti'nin
Aylık Yayın Organıdır.

7. Devre/8. Cilt/12. Sayı (358) Ocak 1988

Sahibi:

Türk Ocağı Merkez Hey'eti adına
Prof.Dr.Orhan Düzgüneş

Umûmî Neşriyat Müdürü
Prof.Dr.Reşat Genç

Mes'ul Yazı İşleri Müdürü
Dr.Cezmi Bayram

Kapak
Olcay Okan

Grafik Düzenleme
Muharrem Terzi

Yazı Heyeti

Prof.Dr.Emin Bilgiç*

Prof.Dr.Şaban Karataş* Galip Erdem

Prof.Dr.Mustafa Kafalı

Prof.Dr.Rasih Demirci*

Alâaddin Korkmaz

İdare Yeri

Sakarya Cad. Nu: 30

Yenişehir/Ankara

Tel: 33 59 81 - 33 69 09

Yazışma Adresi

Türk Ocakları İst. Şubesi

Sultan II. Mahmut Türbesi Yanı

Divanyolu Cad. No:86

Divanyolu/İST.

Fiyatı: 1.000 T.L. Yıllık Abone: 12.000 T.L.

Abone ücreti "Türk Yurdu-257311
numaralı" Posta Çekleri hesabına
yatırılarak idare yeri adresine bilgi
verilir.

Dizgi

Özen Dizgi

Film-Montaj
Klasik Ajans

Baskı
Kuşak Ofset

İÇİNDEKİLER

- Türk Yurdu 3 Muhterem Okuyucular
Dr. Cezmi Bayram 5 Türkçe ve İslâmiyet
Doç.Dr. Hayramî 7 Psikoloji ve Eğitim
Altıntaş Gençlik ve Dünya
Muammer Yılmaz 11 Türkiyem
Sevgi Kafalı 12 Türklük Âbidesi Atsız Hoca
Adile Ayda 17 Atsız
Fethi Gözler 22 Nihâl Atsız Unutulabilir mi?
25 Nihâl Atsız'ı Kaybettik.
(Millî Eğitim Dergisi'nden)
27 Kaçanımız Onda Dokuz
Olseydi
Mustafa Tatcı 28 Niyâzi Mısrî'nin
Tasavvufi Bir Risalesi
Şükrü Karaca 33 Bulgar Zulmünün
Dünü ve Bugünü
Necdet Ekici 34 İdeolojilerin Yetersizliği ve
İslâm
Ali Akış 36 Süper Devlet Sovyetler
Birliği'ndeki Çelişkiler
Süleyman Hatipoğlu 40 Fransız İşgâli Sırasında
Çukurova'da Ermeni
Mezâlîmi
Mustafa Nuri Baykan 42 Ey Türk
Arş.Gör.İsmail Çetişli 43 "Kuruluş"un Romanı
"Osmançık" Üzerine
Şâhin Ceylânlı 51 Osmanlı Esnaf ve
San'atkar Teşkilâtlarının
Çöküşü
Erhan Ceylân 54 Türk Milliyetçiliğinin
Özellikleri ve Görevlerimiz
Haberler 55
57 8. Cildin İndeksi

REKLÂM TARİFELERİ:

1. Arka kapak (Renkli) 1.500.000 T.L.
2. Kapak içleri (Renkli) 1.250.000 T.L.
3. İç sahifeler (Tam) 500.000 T.L.
4. İç sahifeler (yarım) 300.000 T.L.
5. İç sahifeler (çeyrek) 200.000 T.L.

“Kuruluş” un Romanı “Osmancık” Üzerine

Arş.Gör.İsmail ÇETİŞLİ

“Türk milletlerin hâfızasıdır.” sözü, şüphesiz büyük bir gerçeği ifade etmektedir. “Tarih şuuru” nun millet hayatındaki kesin lüzümü ve bundan mahrum olmanın sebep olacağı şüursuzluk. Çünkü hâli anlamak, istikbâle sağlam adımlarla yönelebilmek; dünü unutmamak, çok iyi bilmek ve şuuru ermekle mümkün olabilecektir. Hele bu mâzi asırların derinliklerinden süzülüp gelmiş, billûrlaşmış nice tecrübeler, âdetler, gelenekler, idealler, âbide şahsiyetler, zaferler, kahramanlıklar, şâhserlerle dopdolü ise. O halde milletler mücadelesinde ayakta kalabilmek, ancak ve ancak “kökü mâzide olan âfi” şuuru sahip milletlerin nasibi olacaktır.

Bu hakikate vâkıf milletlerin, tarihlerini yeni nesille-

re nasıl ısrarla anlatabilme, tarih şuuru sahibi kılabilme gayreti içinde oldukları bilinmeyen bir sır değildir. Şüphesiz bunun yolları, metotları günümüz şartlarında pek çoktur. Hergün baş döndürücü bir hızla ilerleyen teknik ve teknoloji, iletişim ve yayın vâsıtalarına ya bir yenisini eklemekte ya da sahasını genişletmektedir. Bunun içindir ki, güçlü milletlerin “kültür emperyalizmi” saldırılarına karşı koymak biraz daha zorlaşmaktadır.

“Millî tarih şuuru” nun nesillere anlatılması ve benimsetilmesinin en güzel, en etkili yollarının başında şüphesiz güzel sanatlar gelir. Çünkü sanatkâr, tarihin bütünü, toplumu ve onun değerler manzûmesini anla-

ma, değerlendirme, özü sezme ve bütün bunları eserinde yorumlamada daha büyük imkân, vâsita ve ruha sahiptir. Üstelik onun kaleminde sanatın “büyü”sü mevcut olacaktır. Çanakkale’de destanlaşan Mehmedçik’in kahramanlığı, cesareti, imânı, vatanseverliği Âkif’in “Çanakkale Şehitlerine” manzumesinde en güzel ifadeyi bulup âbideleşmez mi? Selimiye Süleymaniye; Kanunî devri Osmanlı ihtişamını, maddeye hâkimiyetini ve Türk-İslâm medeniyetinin hangi zirveye tırmanmakta olduğunu anlatmaz mı? İtri’nin “Tekbir”i, bizim ruh dünyamızın enginliğinin, imânının sese dökülmüş en güzel yorumu değil mi? Hangi didaktik bir eser, minyatür, çini, hat sanatlarımızın ifade ettiği ruh inceliğini daha güzel anlatabilir?

O halde millî beka ve millî tarih şuuruna sahip bir mimarın, heykeltıraşın, ressamın, bestekârın, yazarın ve şâirin, bu konuda nelere kâdir olabileceği bir daha düşünülmelidir. Elbette ki burada sanatkârimizden beklediğimiz “güdümlü sanat” veya “propaganda” değildir. Böyle bir tutum, geçici bir saman alevinden başka bir mânâ ifade edemez.

Bu yazımızın konusu, günümüzün usta kalemlerinden biri olduğuna inandığımız Tarık Buğra’nın “Osmançık” romanıdır. Gayemiz, roman okuyucusuna ve bu romandan hareketle senaryosu yine Tarık Buğra tarafından kaleme alınan “Kuruluş” dizisi seyircisine yardımcı olmaktır. İstedik ki, hem yukarıda vurgulanmak istenen bir gerçeğe dikkat çekelim hem de okuyucu ve seyirciye bazı noktaları hatırlatalım.

“Osmançık” önce Tercüman gazetesinde tefrika edildi. Kitap olarak 1983’te birinci², 1985’te ikinci baskısını yaptı. Aynı eser, Dinçer Sümer’in oyunlaştırması, Semih Serger’in yönetimi ile 1985 sezonunda Devlet ti-

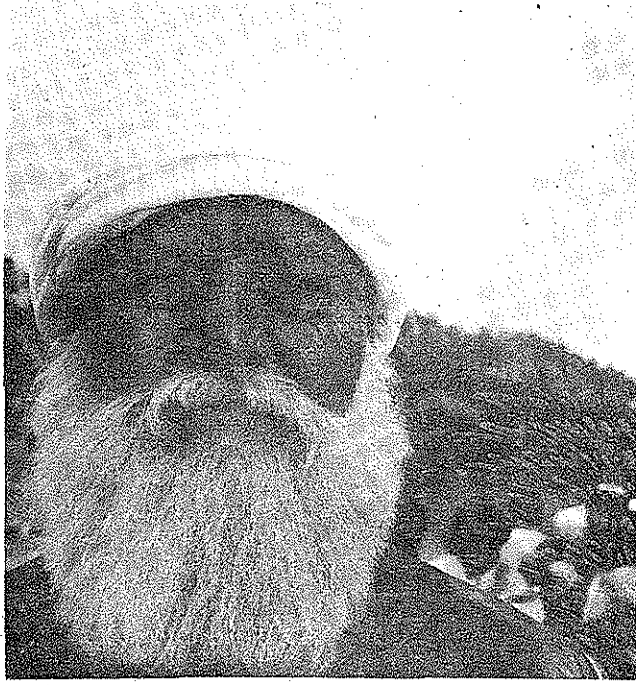
yatroları tarafından sahnelendi. Sanırım yakında da 12 bölümlük dizi halinde “Kuruluş” adıyla televizyon ekranında seyirci karşısına çıkacak. Biz burada sadece roman olarak yayınlanan “Osmançık” üzerinde durup, eseri bazı yönleriyle aydınlatmaya çalışacağız.

Osmançık Neyi Anlatır?

“Osmançık” tarihî bir roman. Acaba Tarık Buğra bu romanında neyi anlatmaktadır? “Tarık Buğra... bu tarihî romanında, Osmanlı devletine adını vermiş olan kurucusu Osman Gâzi Hân’ın hayatını ele almaktadır.”³ “Osmançık”, genel olarak göçer olan bir topluluğun yerleşik düzene geçişi, bir gencin bey oluşu ve ileriye yönelik teşkilâtları⁴’nı anlatmaktadır. Bize göre ise “Osmançık”: Osmançık’ın Osman Bey, Osman Gâzi, Osman Gâzi Hân basamaklarına yükselişinin romanıdır; veya Osman Gâzi Hân’ın hayatını eksen alarak bir aşiretten bir imparatorluğun doğuşunu ve onu üç kitada altı asır ayakta tutan sırlarını okuyucuya sezdirmenin hikâyesidir; veya Türk milletinin (Pek çoklarının hâlâ anlamakta âciz kaldığı veya dar hafsalasına sığdıramadığı) devlet kurma ve yönetmedeki büyüklük, mahâret ve dehâsını vurgulamaktadır; veya Türk-İslâm sentezinin billurlaşmış en güzel misâlinin roman türü sınırları içine dökülüşüdür.

1950’lerden beri bu konuyu yazabilme sancısını çektiğini belirten roman yazarı, eserinin kaleme alınışındaki temel sebebi şöyle açıklamaktadır: “...hepimizin bildiği tarih nankörlüğünden doğmuştur. “Eller Ay’a biz yaya” veya “Bir ileri, iki geri” gibi, kimi haysiyetsiz, kimi bön, ama hepsi de büyük gerçeği boğazlayıp milleti aşağılık kompleksinde çürütmek isteyen sloganlardan doğmuştur.”⁵ Tarık Buğra daha sonra da eserinin herhangi bir tarih görüşünü ispatlama ve bir tepki romanı olma düşüncesiyle vücut bulmadığını ilave eder.

“Osmançık”, altı ana ve yirmi iki alt bölümden (I/10, II/3, III/3 IV/1, V/3, VI/2) meydana gelmektedir. Alt bölümler de kendi içinde daha küçük bölümlere (** gösterilen) ayrılmaktadır. 367 sayfalık romanın ana bölümlere göre sayfa dağılımı; I = 5-116, II = 117-180, III = 181-284, IV = 285-323, V = 324-365, VI = 366-371 şeklindedir. Böylece her bölüme sırasıyla 112, 64, 104, 39, 42, 6 sayfa düşmektedir. Bu yapı, bölümlerde anlatılan konunun önemiyle sıkı sıkıya ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle bölümde vurgulanan mesajla sayfa sayısı arasında doğru bir orantı vardır, denilebilir. Her alt bölümün başında da o bölüme alâkalı başlıklar (Osman Gâzi Hân’ın ölüm anının anlatıldığı (I/1)’de “Gün doğmak için bata”, derviş-gâzi ile tanıştığı (I/4’te “Ad neme gerek!/Ad sana gerek!” bulunmaktadır. Tarık Buğra’nın romanını bu kadar çok bölümlere ayırmış olması, tamamıyla “zaman” problemiyle ilgilidir. Çünkü “Osmançık”ta yaklaşık 45-50 yıllık (Osman Bey’in

18-19 yaşlarından ölümüne kadar) geniş bir zaman dilimi ele alınmaktadır. Bu kadar uzun bir zamanın bütünüyle romanda işlenmesi, türün sınırlarını aşar. Böyle olunca yazar, zamanda sık sık "atlama"lar veya "özetleme"ler yapmak mecburiyetinde kalmaktadır.

Tarık Buğra, romanını Osman Bey'in hayatı ve bu hayat çevresinde gelişen, dolayısıyla şu veya bu alâkayla ona bağlı olan olaylar üzerine bina eder. Bu açıdan Osman Bey, romanın baş kahramanı olduğu gibi, temel "çekirdek"ini teşkil eder. Bütün olaylar (göçler, baskınlar, düğünler, derviş-gâzilerin faaliyetleri, fetihler...), bütün şahıslar (Ertuğrul Gâzi'den Gökçe Bacı'ya, Mihail Kosses'ten Gündüz Bey'e, Malhun Hatun'dan Ede Balı'ya, Bay Koca'dan Orhan Bey'e kadar) hep Osman Bey'e yöneliktir. Onun için Osman Bey'i romandan çıkardığımızda eserin varlığından söz edilemez. Bu noktadan hareketle çalışmamızı Osman Bey varlığından söz edilemez. Bu noktadan hareketle çalışmamızı Osman Bey üzerinde yoğunlaştırmak istiyoruz.

Beklenen Müjde

Roman, Osman Gâzi Hân'ın ölüm döşeginde, Allah'tan bir büyük müjdeyi alabilmek için biraz daha mühlet isteyişini, Azrail'le olan mücadelesini anlatan satırlarla başlıyor. Bu müjde, biraz sonra Sungur'un dilinde ifadesini bulacak olan; "—Gözün aydın hânım; Bursa bizimdir." (s.6) cümlesindeki büyük fetihtir. "Derken, Dünya'nın eh hızlı nal sesleri!" (s.6) Hân, bu nal seslerini herkesten önce işitmiş, getirdikleri müjdeyi çoktan almıştır. Gümüşlü Kubbesi altında ebedî uykusunu uyumak istediği Bursa'nın fethinin mutluluğu, gönül rahatlığı ve Azrail'e "Hoş geldin, hoşnutluk getirdin"

(s.5) diyebilmenin teslimiyeti içinde gözlerini yumar. Atmış altı yıllık hayatının hâtıralar ummanına dalıverir bir an. Şimdi o, hayatı boyunca dinlediklerini, gördüklerini, deliliklerini, durulup arınışını, büyük yörüngeye oturuşunu, nice yerleri, halleri, kişileri ve büyük ülküsünün adım adım gerçek oluşunu hatırlamaktadır bir bir.

Burada şu hususu belirtelim: Tarık Buğra, eserini "arz zaman" ve "hatırlama" tekniğini esas alarak kaleme almış. Roman, yukarıda verdiğimiz üç sayfalık (I/1) ve sondaki altı sayfalık (VI/1-2) bölümler dışında tamamen "art zaman"lıdır. Yani 358 sayfalık bölümün tamamı Osman Gâzi Hân'ın son anında hatırladıklarından meydana gelir. Ancak bu "art zaman" veya "hatırlama"lar Han'ın söz, ifade ve bakışlarıyla (Kahraman bakış açısı ve anlatıcısı) değil, yazarın tesbit ettiği fiktif bir anlatıcının söz, ifade ve bakışlarıyla (Hâkim bakış açısı ve anlatıcısı) verilir. Bu "art zaman" da bazı geriye dönüşler hâric tutulursa- kronolojik bir karakter arz eder. "Eş zaman", diğer bir ifadeyle hâlde yaşanan zaman çok kısadır: Osman Gâzi Hân'ın ölüm anı, ölümü, Söğüt'e defnedilmesi ve veresesinin tesbiti. Romanda hâlde yaşanan zamanın çok kısa (bir-iki gün veya birkaç saat) olması, daha ziyade "art zaman"a dayandırılması, modern roman anlatım tekniklerinin başında gelen bir unsurdur.⁶

Osmancık, "çocukluğunda ele avuca sığmayan" bir yapıyas, delikanlılığında da "kabına sığamaz" bir kişiliğe bürünür. "Avcılıkta birinci. ciritte birinci. Yay germede üstüne yok. güreşte bileğini tutan çıkmamış." (s.16)'tir. Kavga aradığı görülmez, ama "en önemsiz ayrılıkları ve aykırı bulduğu davranışları kavga sebebi" sayar. Bu kişilik onu gurura ve gurur da şahsiyetini isbatlamaya sürükler. "Gurur her şeyi idi; gururu için yaşıyordu. / Ve, bu gurur, kişiliğini isbatlama kabul ettirme hırsını pek andırıyordu." (s.7) "Arkadaş canlısı, dost susuzu" olan Osmancık, bu haliyle ağabeyleri Gündüz ve Savcı'dan çok farklı bir kişilik arz eder. Onlara hayrandır, fakat içine "bir kerecik olsun kıskançlığın pası düşmemiş"tir. İleride görüleceği gibi, o, çok daha farklı ve başka bir şahsiyet arayışı içinde olacaktır.

Oğuz Soyunun Işığı

Tarık Tuğra, bu, sırf maddî güçten ibaret ve "ben"liğini aşamamış Osmancık'ın karşısına Sivrikay'da Ede Balı'yı çıkarır. Kimdir Ede Balı? Ertuğrul Gâzi ve ifadesine göre; "Dünya'yı küçültenlerdendir; bütünleştirilenlerdendir; zaman'ın altın zincirine halka olanlardır." (s.346) oğuz soyunun ışığıdır. "Anlatmayı değil, düşündüklerini söyletmeyi ve özellikle düşündürmeyi" sever. İhtiyaç sahibini "isteme utancı"na düşürmemek için tekkesinin pencerelerine Bizans ve Selçuklu sikketleri kodurur. Osmancık'ı Osman Bey, Osman Gâzi, Osman Gâzi Hân yapan kuvvetin bir yönü onun şahsında

müşahhaslaşır. Zamanla bunun şuuruna erecek olan Osmancık, bey olduktan sonra bile “Öğüdünü, görgünü, bilgini, ışığını benden, Malhun’un başı için esirgeme. Gücümü seninle tamamlar görürüm” (s.132) sözünü söyleme lüzumunu hissedecektir hep.

İşte, mücessem fizikî güç ve benlik olan Osmancık, “Dömaniç temmuzlarından birinde, bir gece “Sivrika-ya”da, kafasında yavaş yavaş belirmeye başlayan soruların yalnızlığıyla otururken Ede Balı ile karşılaşır. Onun “Hey, Osmancık; neler düşünüyorsun?” (s.10) sorusuna, “hiç” dememek için “-Dünya ne kadar büyük.” (s.11) cevabını verir. Bunun üzerine Ede Balı, Osmancık’ın kafasına, ruhunu altüst eden, benliğini sarsan, nice arayış sancıları çektiren sözlerini sıralayıverir.

“—Dünya’yı bize büyük gösteren bizim küçüklüğümüz, oğul. Hırslımız, sabırsızlığımız, bencilliğimiz. Önce bu yüzden küçülüyor, sonra da Dünya’yı büyük görürüz.” (s.11)

“Doğru; Dünya büyüktür... Çok, çok büyüktür; hatta Osman’ın kurabildiğinden de büyüktür. Fakat bir ömür için, tek bir insan içindir bu büyüklük. Bir soy için değil; bir soyun benimseyeceği, bir soya benimsetilecek, bir amaç, bir ülkü için değil! (s.12)

İlave eder Ede Balı:

“Ve, Dünya’nın böyle amaçlara, böyle ülkelere açık olduğu, böyle amaçlar ve ülküler için küçüldüğü dönemler vardır.

Ve, Dünya böyle bir dönemde.

Ve, Dünya öyle bir soy, öyle bir ülkü beklemektedir.

Ve, Dünya’yı teklifinden arınmış, soyu ve ülküsü ile özdeşleşmiş, soyunu ülkü ile özdeşleştirmiş biri gerek-

tir.” s.12)

Ede Balı’nın şüphesiz en vurucu cümlesi; “-Sen onlardansın.” (s.13) müjdesi olmalıdır.

Bu andan itibaren Osmancık için “değişim ve arayış” dönemi başlamıştır artık. Tâ şeyhin tekkesindeki “büyük rüya” sabahına, “Zümrüd Anka’m” dediği Malhun Hatun’a kavuşuncaya kadar. Ama yavaş yavaş ve aylarca, hatta yıllarca sürecek olan bir zaman dilimi içinde. Bunun içindir ki Tarık Buğra, romanının en büyük bölümünü, Osmancık’ın gerçek şahsiyetini arayış ve buluş devresine ayırır. Bu tavrında da şüphesiz haklıdır. Çünkü Osmancık, etiyle, kemiğiyle, öfkesi, sevinci ve sevgisiyle nefes alan bir insandır. Robot veya kukla değil. Zaten aksi halde gerçekçi ve inandırıcı olamazdı yazarımız.

Birkaç gün sonra avdan “atının üstünde dev gibi... ve devlerle dövüşten muzaffer” dönmekte olan Osmancık’a Ede Balı, sorularla dolu bir söz daha eder: “Babanın kılıcını kardeşin Gündüz’e vermesi seni incitmez mi? O kılıcının senin hakkın olduğunu ve hak etmeyi düşünmez misin?” (s.15) Elbette ki buradaki kılıç bir semboldür. Beyliğin, bey olmanın sembolü. Bu cümleden yine öfkelenen, yine öfkesini yenemeyen, onun esiri olan Osmancık, atını şeyhin üzerine sürmekten çekinmez. Oysa yiğit; “öfkesini yenendir: gücünü, kuvvetini gönlünü, başını öfkesinden arındırandır; benliğinden sıyrılan kuldür.” (s.14)

Günler geçmekte, zaman su gibi akıp gitmektedir. Osmancık’ın kafası çözümsüz bir yığın sorular yumağıdır sanki. Babası Ertuğrul Gâzi’nin anlattığı tâ Amuderya’dan Söğüt’e uzanan o büyük yolculuk. Ede Balı’nın

sezdirmeye çalıştığı büyük ülkü, bunu gerçekleştirecek büyük soy. Dünyanın küçüklüğü, büyüklüğü meselesi. Babasının, kardeşlerinin, etrafındakilerin kendine sanki cephe almış olmaları, küçük düşürmek, hor görmek isteyişlerinin mânâsı... “Uykusuz ve tedirgin geceler başlamıştır. ... karanlıklarda çırpınıp duruyor.” (s.27) “Acılar çekiyor, umutsuzluğa düşüyor, dünyası kararıyor.” (s.28) Kısacası, “osmancık bütün bu soruların çengelindedir.” (s.29) artık.

Osmancık, günbegün bu soruların mânâlarını daha iyi anlama, az da olsa çözme, aydınlatma yolundadır. Sık sık Sivrikaya’da sorularıyla başbaşa olur. Harlak’taki derviş-gâzinin hikâyesini öğrenir. Kayı boyunun her sene yaylaya çıkış ve inişindeki o büyüleyici manzarayı seyrederek Babasının belindeki kılıcının mânâsını öğrenmeye gayret eder. Fakat her şeye rağmen “büyü” çözülmüş değildir. Çünkü “büyü” Ede Balı’da ve onun tekkesinde gizlidir. Ancak şeyh, onu şimdilik tekkesine ve huzuruna kabul etmemektedir. Henüz büyük davayı omuzlayabilecek olgunluğa erişmiş değildir.

Bir gün Ede Balı’nın İtburnu’ndaki tekkesine gider. Bahçede gördüğü Malhun Hatun’a gönül verir. Ancak şeyh kızını vermez Osmancık’a. Çünkü Osmancık, “Soyuna soylu, boyuna boylu. Amma ki, kötü huylu. Öfkesine yenik, tek güttüğü benlik. Kavga düşkünüdür, kavgası benliği yolundadır. Güçlüdür, kuvvetlidir, akıllıdır; gücünün, kuvvetinin, aklının neye yaradığını merak etmez. Neye yaradığı bilinmeyecek gücün, kuvvetin, aklın belâsını bilmez; bilmek istemez. Önüne çıkana haklar; bir kılıç sallamanın dokuz şartı olduğunu kabullenmez.” (s.80-81)

Büyük Rüya

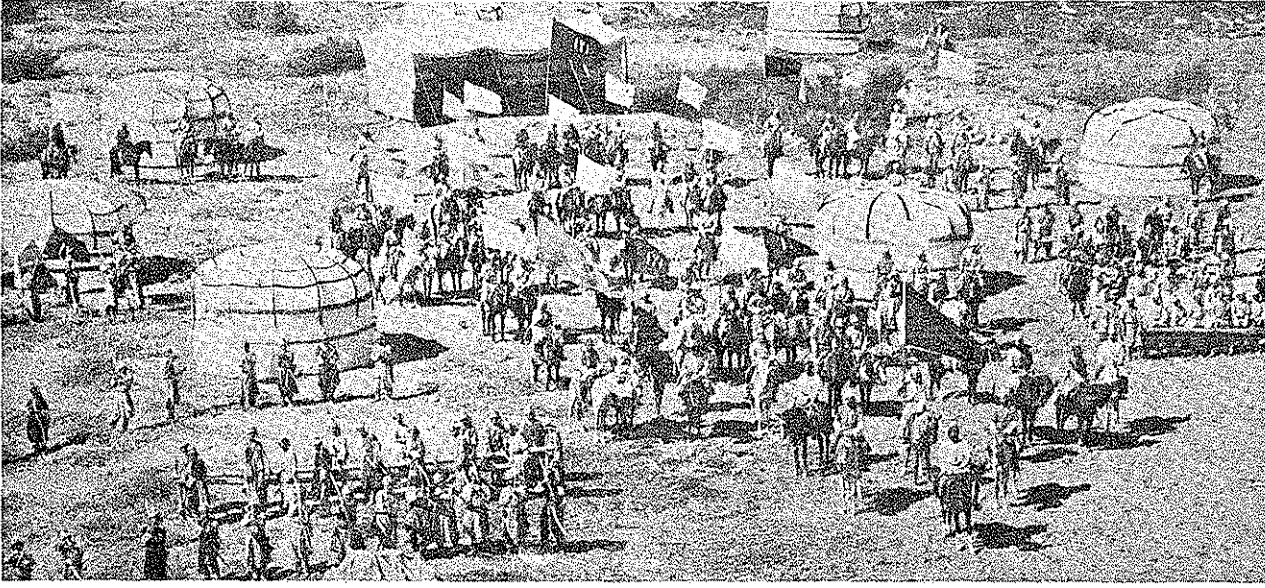
Aradan yine günler geçer. Malhun Hatun’a çıkan

diğer tâlipliler Osmancık’ı öfkelenendirirse de, Ede Balı hepsini geri çevirir. İnegöl vakasından onra tekkeye çağrılır. Zaten, Osmancık sık sık oradadır. Artık beklemesini, sabretmesini de öğrenmiştir. Nihayet beklenen gece gelmiş, çile dolmuştur. Osmancık için. Tekkede bulunduğu bir gece müjdelere dolusu “büyük rüya”sını görür.

Osmancık Sivrikaya’da yalnızdır. Her taraf derin bir sessizlik içinde ve bomboştur. Birden karşıki doruklarda Ede Balı’yı görür. Şimdi bu olağanüstü manzara içinde binlerce, milyonlarca insanın Sögüt vadisini doldurduğuna şahit olur. Ede Balı’nın göğüs hizasından bir ay doğar. Yavaş yavaş şeyhden ayrılan ay yükselceğine Osmancık’a doğru gelir ve göğsüne iner. Bu, ay değil Malhun Hatun’dur. Daha sonra rüyanın devamı romanda şu satırlarla anlatılır: “Onun ısıttığı yerde, tam kalbinin üstünde, şimdi bir çınar fidanı büyümektedir. Büyüme gözle görülebiliyor ve ara vermeden sürüyor; çınar yıldızlara ve o yayvan tepelere ve Kartal Doruğu’na ve dört bir yana dal, budak salıyor; dallar, budaklar tepeleri, dorukları aşiyor, ülkeleri gölgelendiriyor; rahmet yağdırıyor, nur yağdırıyordu.” (s.92)

Osmancık, bu rüya ile artık gerçek şahsiyetini bulmuş, arayış ve sorularının neticesine ulaşmış, “niçin yaratıldığı, niçin ve nasıl yaşaması gerektiği”nin şuuruna ermiştir. Ede Balı’dan ikinci defa kızını ister. Ama bu isteyiş çok daha farklı ve bambaşka bir gaye içindir. “Malhun Hatun’u bana ötesi için ver. ... Malhun hatun’u gayri ötesi için isterim. Sana, benim Zümrüd Anka’m odur derim. Ver ki, Oğuzlar, ıldızlara gitsin.” (s.99)

Görüldüğü gibi, Osmancık böylece arayışını tamamlamış, nefisini, benliğini aşabilmiştir. O, bundan sonra kendisi için değil, soyu, soyunun ülküsü için yaşa-

yacak, her türlü engeli aşmada Zümrüd Anka'sından güç alacaktır.

Sâde bir törenle evlenir. Kurultay'ın kararı onun "bey" olması istikâmetinde tecelli eder. Daha sonra da peşpeşe fetihler gelmeye başlar. Kulaca Hisar, Aydos Kalesi, Harman Kaya, Beştaş, Mudurnu, Tarakçı Yenicesi, Göl Falanoz, Karaca Hisar, İnegöl... Osman Bey'in bey olmasından sonra zamanın çok hızla aktığı görülecektir. Özellikle (III/1-2-3, IV/1, V/1-2-3) bölümlerinde zaman, fethetilen gâzilerin atlarıyla yarışır gibidir. Şüphesiz bu hızlı akış, bu bölümlerde ele alınan konunun niteliğinden kaynaklanır.

Osman Bey, Osman Gâzi, elbette ki Osmancık'tan çok farklı bir şahsiyet arz eder. Ancak Osmancık tipi ölmüş değildir. Şimdi "Osmancık atılganlığı, Osmancık cesareti ve Osmancık gururu" Osman Gâzi'nin emrindedir. "Osmancık ve Osman Beğ sağrı sağrıya ve at başıdır daima." (s.183) Fakat Osman Bey'in seçtiği yolda. Artık "telaş yoktur, sabırsızlık yoktur, hırs yoktur, öfke yoktur: Artık daha çok değil; zaferin, kazancın daha çoğu değil, sağlamı... çok daha öteledeki zaman için.. ve, Ede Balı'nın deyişi ile, soy için, inanç için, amaç için!" (s.247)'dir her şey. "Kılıç, elbette, kullanılacaktır; ama kılıcın kını artık sorulardadır. Kılıç bu sorulardan sıyrılacaktır. Bu soruların kından farkı yoktur; kın gibi somuttur: Nerede? Ne zaman? Nasıl? Ne için? Neyin karşılığında neyi elde etmek için?" (s.303)

Burada romanın vak'a akışını bir müddet durdurup iki kahramanın "tip" yapısı üzerinde duralım. Bunlar; Osman Bey ve Ede Balı tipleri olacaktır. Osman Bey, hayatının iki ayrı devresinde iki ayrı tipi simgeler: "Alp tipi" (Osmancık devresi), "Gâzi tipi" (bey, gâzi ve hân devresi). Ede Balı ise, "Veli tipi"nin açık örneğidir.

"Göçebe toplumunun derin özleminin ifadesi"⁷

olan "Alp tipi"nin karakteristik özellikleri; "doğuştan itibaren yiğit olma, hâkim olma, galebe çalma ihtirası, kuvvet, hareket, akıncılık, kendisi ve çevresi üzerinde fazla düşünmeme ve dışa dönük olma" şeklinde özetlenebilir. "Gâzi tipi" ise, "esas itibarıyla alp tipinin bir devamı gibi görülmekle beraber"⁸, "İslâmiyet onun savaşına yüce bir mâna ve zengin bir muhteva"⁹ vermiştir. Ayrıca düşüncenin kontrolündeki hareket ve kuvvetin yüce bir ideal uğrunda kullanıldığı müşâhede edilir. Bunda da "hareket" ve "dışa dönük" olma esastır.

Şimdi bu sıfatlar ışığında Tarık Buğra'nın romanına bir daha bakacak olursak, Osmancık'ın doğumundan büyük rüyaya kadar ki hayatında tam bir "Alp tipi" olduğu ve bu tipin bütün özelliklerini kişiliğinde taşıdığı müşâhede edilecektir. Rüyadan ölümüne kadar olan hayatı ve şahsiyetiyle ise "Gâzi tipi"nin roman türü sınırları içindeki en güzel örneğini teşkil edecektir. İki tip arasındaki geçiş koridoru oldukça uzun bir zaman içinde katedilir.

"İslâmiyetin ve eski Türk toplumunun en yüce ve en insanî değerlerini temsil eden"¹⁰ "Veli tipi ise, bütün fonksiyonlarıyla birlikte Ede Balı'nın şahsında hayat bulur. O, "manevî iktidara sahip" ve "içe dönük" tür. Bütün gayretini Osmancık'ı Osman Gâzi haline getirilmesinde yoğunlaştırır. Ayrıca o, kurulan devletin "mânâ" veya "ruh" temelini sağlamlaştırma, omuzunda taşıma fonksiyonunu yüklenecektir.

Derviş Gâziler

Eserde, bu iki ana tipin arasında yer tutan bir üçüncü tipin varlığını da söylemek gerekir: "Derviş-gâzi tipi". Gökçe Bacı, Uruz Derviş, Bican Abdal, Emren Eren ve daha nice isimsiz binler, bu tipi sembolize etmektedir.

Romanın yukarıda bıraktığımız vak'a zinciri daha sonraki bölümlerde şu şekilde neticelenmektedir: Kayı Boyu beyliğinin sınırları her gün biraz daha genişlerken Osman Gâzi'nin yükü de o nisbette ağırlaşmaktadır. Öte yandan İlhanlı ile başı deritte olan Selçuklu, Türk'ün istikbâlini, büyük ülküsünü Osman Gâzi'ye devretme hazırlığındadır. Çok geçmeden Sultan Alaeddin hânlık sembolü olan sancak, tuğ, kılıç ve mehter takımını göndererek emaneti kayı'ya devreder. Elbette ki Osman Gâzi'nin hânlığı "izne bağlı" bir hânlık değildir. Ardından ilk Cuma, ilk hutbe ve burada söylenen sözler gelir. Hz. Ebubekir'in cümleleriyle büyük benzerlik gösteren bu sözler, şüphesiz bir felsefenin ifadesidir. "-Dilerim, adâletten kayar, zulme ve dalâlete meyledersem Allah beni kahretsin. Ve dilerim, ben bilerek, bilmeyerek saptığımda karşı çıkmayanları ve benimle kalanları dahi Allah kahretsin. Ve, dilerim, benden ehli çıkınca o sancağı benden almayanlar benim vebâlimi çeksin." (s.331).

Bundan sonraki hızla akıp giden zaman içinde nice "aylar" batarken Hân da yaşlanır, yorulur. Hânlığın yönetimi, uzun zamandır bugünler için hazırlanmakta olan Orhan Bey'e devredilir. Bundan böyle o nice serhat boylarında at koşturacaktır. Kısa bir süre sonra Orhan Bey Bursa önderindedir. Babasının son arzusunu yerine getirmek, "ezan okutmadan dönme"-mek mücadelesindedir. Derken "Dünya'nın en hızlı nal sesleri..." ve Sungur'un müjdesi..

Böylece romanın vak'ası, başladığı noktaya ulaşmış olur. Yani Osman Gâzi Hân, son anındaki bir ömürlük hâtıralar zincirini tamamlamış, "zamanın iki ucunu -tesoin gibi- birleştirmiştir." (s.369) "Ertuğrul Beğ gâzi oğlu, Cankız'dan doğma Osman Gâzi Hân son nefesini vermiştir. Ruhunu Bursa'ya Gümüşlü Kubbe'ye uçurmuştur." (s.370)

Hân'ın mirasçılara bıraktığı şahsî mal varlığı cid-

den düşündürüktür. "..Denizli bezinden sarık bezi, Alaşehir dokumasından sancakları, kını ve kabzası sâde bir kılıcı, bir tirkeşi, bir mızrağı, bir sırt'lak telekesi, bir çift sokman çizmesi, bir tuzluğu, bir kaşıklığı, Sultanönü'nde ve Yenişehir'de sekiz yöğrük atı, iki de koyun sürüsü vardı... Konukları için beslediği?" (s.371)

"Her şeyi Oğuz için edinmiş ve Oğuz'a vermiş" olan Hân, ardında oğlu Orhan Bey ve torunu Murad'ı bırakmıştır. Bundan da önemlisi, yeni devletin felsefesini teşkil edecek olan vasiyyetidir. "-Eyi dinle, oğul! (...) İşte sana vasiyetim: Anan dahi olsa, bir kimse sana Tanrı'nın buyurmadığı bir söz söylerse, sen onu kabul etme. Aslımı bilmezsen Tanrı ilmini bilenlere sor. Bir de sana itaat edenleri hoş tut. Hakkı gözet. İtibarın bilginlere, zanaatkârlara olsun. Askerinin hep önünde git. Bir de, sana hizmet eden ve yararlı olan Hıristiyanlara daima ihsân et, ki, senin insânların onun hâlinin tuzağıdır." (s.362)

Baştan beri anlatılanlar "Osmancık" romanının ana vak'a zincirini ve ana temasını meydana getirir. Bu ana vak'a zinciri ve ana temaya bağlı ve onu çeşitli yönlerden destekleyen, bütünleyen pek çok yan unsurun var olduğunu da söylemeliyiz. Birkaçını sıralamak gerekirse; Mihail (Abdullah), Holofira (Nilüfer), Evdoksiya' (Saniye)'nin müslüman oluşları ve b.u sonuca zemin hazırlayan gelişmeler zinciri... Bizans'ın, tefurların ve hıristiyanların siyasî, sosyal ve fikrî yapıları, Kayı'ya bakışları... Derviş-gâzilerin "fisebilillah" gayretleri, "büyük ülkü" için mücadeleleri... Fethedilen yerlerde kurulan adâlet, hoş görü nizamı... Osman Gâzi'nin ekonomik, bayındırlık, adâlet ve eğitim politikaları... ertuğrul Gâzi-Cankız, Osman Gâzi-Malnun Hatun, Ohan Bey-Nilüfer, Gündüz Bey-Burla Hatun vb. çiftlerin mutlu aile yuvaları, sevgileri... söylenebilir.

Tarık Buğra, diğer romanlarında olduğu gibi, "Osmancık"ta da usta bir kalem olduğunu hissettirmektedir. Eserim vak'ası, teması teferruâta boğulmadan ve asil odak nokta gözden kaçırılmadan başarılı bir şekilde ortaya konduğuna şahit oluyoruz. Şahis kadrosu, içi boş kuklalar değil, nefes alan birer insan olarak romanda yer alırken iç ve dış dünyalarıyla verilir. Eserin tamamında görülen "iç" ve "dış" arasındaki denge gayreti, "Osmancık"ı basit bir "macera romanı" olma tehlikesinden kurtarmıştır. Bununla birlikte konunun zarurî kıldığı "hareket" unsurunun ağırlık taşıdığını da belirtmek gerekir. Roman, geniş bir zaman mekân ve şahis kadrosuna sahiptir.

Tuğra Buğra, "Osmancık"ta yer yer başarıyla kullanılan sembollerden faydalanmıştır. Bunlar; Kılıç, Zümrüd, Anka, nal sesleri, suya dalan ördek yavruları, baharı müjdeleyen badem çiçekleri ve çınardır. Osman Bey'in bazı davranışlarının anlatımı ve ölümlünde ise "leitmotiv" tekniğinden faydalanır.

"Osmancık" yazarının eserini kaleme alırken öncelikle tarihî belge ve kaynaklardan faydalandığı, mümkün olabildiğince objektifliğini korumaya çalıştığı kanaatindeyiz. Ancak tarihin ortaya koyduğu malzemeler arasından seçmeler, ayıklamalar yapıp bunları bir düzene koyduğu, bir dünya görüşü veya mizacın süzgecinden geçirerek yepyeni itibârî bir dünya kurduğu muhakkaktır. Tabii ki edebî yaratmanın sihri unutamayız. Belge ve kaynakların sustuğu noktada menkıbe devreye girmiş veya muhayyile müphemiyetin karanlıklarına kanat açmıştır. Bu, tarihî romanın kaçınılması pek mümkün olmayan tabii bir sonucudur. Tarih ve tarihçinin gerçekleriyle sanat ve sanatkarın gerçeklerin birbirinden çok farklı şeyler olduğu hususunu da hatırlatalım.

Dil ve Üslup

Yazımızda son olarak "osmancık"ın dil ve üslubu üzerinde durmak istiyoruz. Şüphesiz bir eseri başarılı kılan, büyük yapan, konusu, mesajı, sayfa sayısı değildir. edebî eseri başarılı ve değerli kılan unsurlar bunların dışında aranmalıdır. Kanaatimizce bu unsurların başında dil ve üslup gelir, gelmelidir. Tarık Buğra, son dönem roman ve hikâyemizde kendine has başarılı üslubuyla dikkati çekmiştir. Bu romanında da aynı başarıyı tekrarladığını söylemek isteriz.

dil ve üslup olarak "Osmancık"ta ilk dikkati çeken husus, dede Korkut Hikâyeleri'ni hatırlatmış olmasıdır. Özellikle diyaloglarda bu üslubun yoğunlaştığına şahit oluyoruz. Meselâ; Ertuğrul Gâzi'nin şu cümleleri Dedem Korkut'un cümlelerine ne kadar yakındır:

"Karıcık ananızı, kocamış babanızı mutlu kıldınız; mutlu olun. İçimizi aydın ettiniz, aydın içinde kalın. Haberimiz var. Gelmenizi umardık, geldiniz; sevindik. Sevinciniz dâim ola. Torunumuz Bay Koca ile övündük; övücünüzü sürdürü. Daha nice avlar başara. Avlar dura, cinatlara katıla, gazalar başara." (s.149)

Malhun Hatun'un Osman Bey'e hitabı olan aşağıdaki cümleler, dede Korkut Hikâyeleri kadın kahramanlarının kalıplaşmış hitaplarını hatırlatmaz mı?

"-Yanıma gel. Kayı beği, yiğit beğ. Beri gel, başım bantı, gönlüm bahtı; şeyh babamın güveyisi; anam, atam verdiği: beri gel de de bana: Ne kötülüğüm, ne geri kalmışlığım, ne sensizliğim, olmuştur ki, bana gülmez, beni görmezsin; benimle haleşmezsin; beni derde salarsın? Kurban olayım, de bana." (s.175)

Buğra'nın "osmancık"taki üslubunun diğer bir özelliği, mensûr şiir, hatta şiir atmosferine yaklaşmış olmasıdır.

"Yüz yetmiş ath idiler.

Karanlıkta, yola çıktılar.

Bir saat sonra, abah namazı için mola verdiler.

Tekrar yola koyuldular. Hep dört nala gittiler." (s.224)

"osman Beğ'in karar günleridir bugünler.

Yay gibi gerilediği günlerdir.

Osman Beğ, gerilen yaydaki ok'tur artık.

Osman Beğ, hem yay, hem ok olmuştur.

Ok sabırsızlanıyor: uçur beni diyor.

Yay tedbirli, kılı kırk yarıyor.

Osmancık kabına sığamıyor." (s.144)

Farklı veya kısa cümle, bunların tanzimindeki hususîlik, tekrarlar, simetrik yapı, yer yer seslerin tekrarinin sağladığı ahenk unsurundan faydalanma, mahtevaya içli, romantik ve destansı yaklaşım gibi hususlar, bu üslubu sağlayan temel unsurlar olmalıdır.

Hülâsa: "Millî tarih şuuru"na, bunun günümüz ve gelecek nesillere mutlaka kazandırılması lüzumuna inanmış bir sanatkâr olan Tarık Buğra, "Osmancık"ıyla Türk tarihinin önemli bir devrini, osmanlı imparatorluğunun kuruluşundaki ruhu, onun temel değerlerini roman türünün sınırları içinde başarıyla vermiştir. Dileğimiz; okuyucu (roman) ve seyircinin de (tiyatro veya dizi) bu eserden hissesini alması, o büyük ruhu sezip benliğinin derinliklerinde duymasıdır. Çünkü "Tarihin sürekliliğini kaybeden bir millet her şeyini kaybetmeye mahkûmdur."¹¹

Dipnotlar:

- 1- Tarık Buğra, *Osmancık*, Ötüken Yayınları, İst., 1985, 2. baskı, 371 sayfa. (İnceleme bu baskı esas alınarak yapılmıştır.)
- 2- Tarık Buğra, *Osmancık*, Ötüken Yayınları, İst., 1983, 1.baskı.
- 3- İnci Enginün, "*Osmancık*", Erdem Dergisi, C.1, Nr.1, Ocak 1980. 245.
- 4- Mustafa Temur, "*Romandan Tiyatroya*" Töre Dergisi, Nr.166, Mart 1985, s.58.
- 5- Prof.Dr.Gürsel Aytaç, "*Bugünkü Türk Romanında Anlatım Teknikleri*", Millî Kültür Dergisi, Nr. 38, Şubat 1983, s.16-19.
- 6- Yağmur Tunali, "*Osmancık Üzerine Tarık Buğra ile Bir Sohbet*", Töre Dergisi, Nr.154, Mart 1984, s.47.
- 7- Mehmet Kaplan, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar 3 (Tıp Tahlilleri)*, Dergâh Yayınları, İst., 1985, s.68.
- 8- a.g.e., s.6
- 9- a.g.e., s.114
10. a.g.e., s. 131.
11. Ergun Göze, *Peyami Safa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları Ank., 1987, s.115.